

ARTEDUKACIJA

Ing. Jiří H A L E Š ¹

Ovaj referat prikazuje inicijativu češke dobrovoljne nevladine neprofitne organizacije, koja je svojim programom usmjerena uglavnom zaštiti herpetofaune.

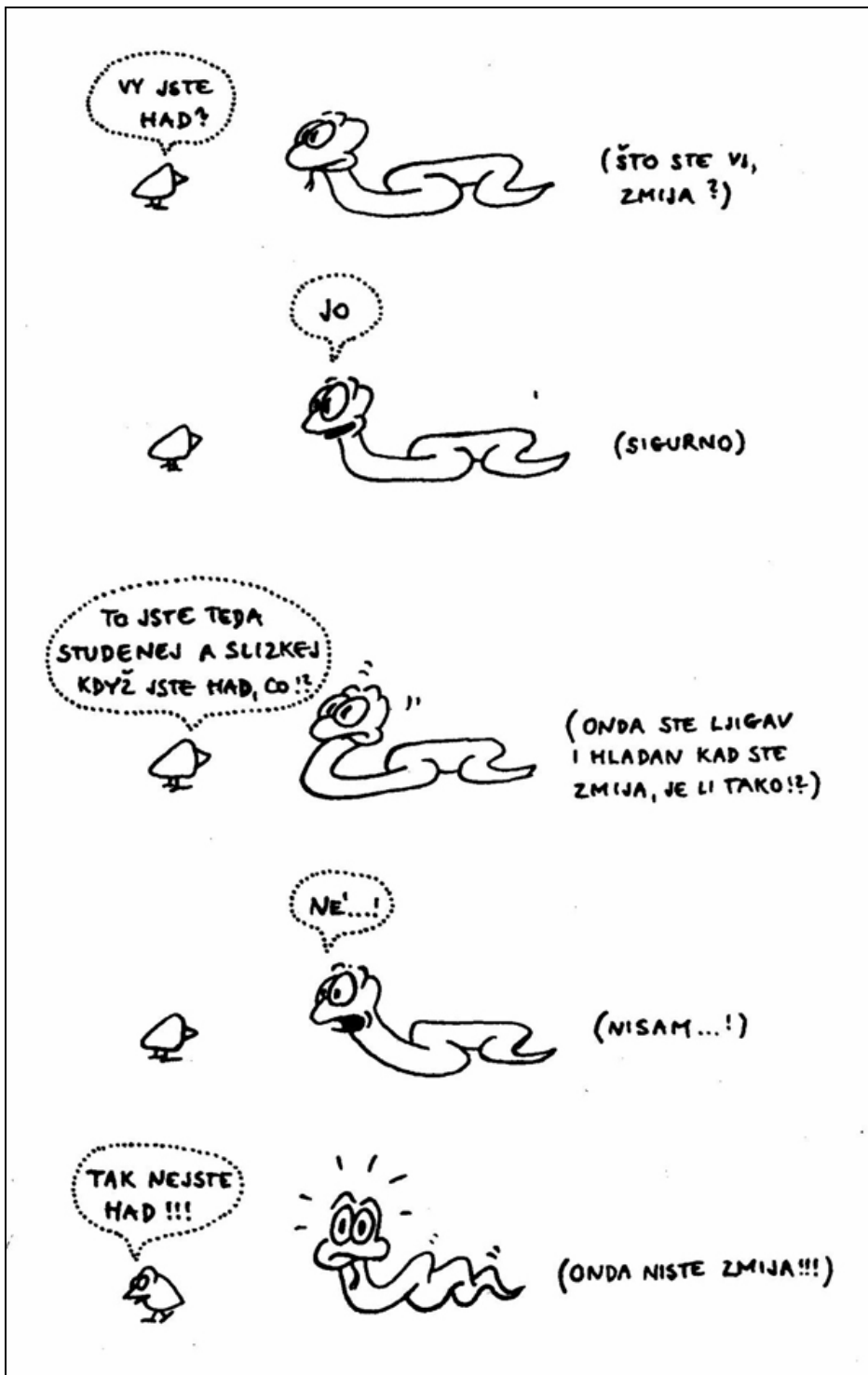
Gmizavci, posebno zmiје, ali na primjer i macaklini – Gekonidae, su osim indirektnih negativnih faktora razvoja civilizacije ugroženi i posljedicom subjektivnih deformacija mišljenja i odgovarajućeg ponašanja javnosti, na osnovu tradicionalnih zabluda i praznovjerja. Ove predstave zmiјama daju svojstva i ponašanje, koje ustvari nemaju. Posljedica toga je hotimično inicijativno uništavanje vrsta, koje su većinom formalno zakonom zaštićene.

Praktična aplikacija zakona o zaštiti putem kazne nije efikasna, ako uopšte postoji, i štaviše nije popularna. Umjesto kažnjavanja za već nastalo oštećenje prirode, postoji druga mogućnost – edukacijom promjeniti način mišljenja i ponašanja javnosti tako da nikakvog oštećenja i potrebe kažnjavanja neće biti.

Izbor optimalne strategije edukacije o potrebi zaštite prirode svakako nije jednostavan, potrebno ga je prilagoditi vrsti obrađivane subpopulacije na osnovu proučavanja lokalnih običaja i mikroetničkih svojstva, uzeti u obzir starosnu dob većine učesnika, religiju i slične aktuelne psihološke faktore. Nije teško formirati simpatije javnosti prema šarenim leptirima, pticama pjevačicama i sličnim popularnim životinjama. Sa zmiјama je to, naprotiv, neskromni problem i možemo staviti pitanje zašto...

¹ČSOP Jankovcova 47, 170 00 Praha 7, mail: jiri.hales@volny.cz

Poreklo subjektivnog negativnog odnosa prema zmijama uspjeli smo, osim drugih psihometričkih eksperimenata, tačnije odrediti obrađivanjem rezultata opširnog materijala provodnog upitnika za posjetioce pokretne izložbe "Problemi zaštite gmizavaca", prezentovane u mnogim mjestima u Češkoj i Slovačkoj, ali takođe i u bivšoj Jugoslaviji u lokalitetima Ljubljana, Zagreb, Rijeka, Plitvička jezera, Travnik i Skopje. Rezultati ovog upitničkog ispita su bili predavani na Etološkoj konferenciji Psihološkog društva Čehoslovačke akademije nauka, kao i na trećem kongresu hrvatskih biologa 1987 godine.

Najznačajniji rezultat studije je bila potvrda da obično pretpostavljena urođena i nepromjenljiva gadljiva odvratnost prema zmijama većinom preko 90% ustvari je posljedica imprintinga, to znači međugeneracijskim prenosom ponašanja u juvenilnom vremenu kad dete ne formira svoje reakcije na osnovu razumnih procesa, već podsvjesnim kopiranjem ponašanja roditelja ili drugih adulata. Brojni eksperimenti su i praktično potvrdili, da gadljiv odnos prema zmijama, koji je važna smetnja praktične aplikacije Zakona o zaštiti ugroženih vrsta, većinom je moguće odstraniti upotrebom optimalnih sredstava uticaja, a čak i promjeniti u izrazite simpatije. Sposobnost promjene podsvjesnog subjektivnog odnosa smanjuje se i teže se primjenjuje sa rastućim dobom obrađivanog pacijenta, na kojem se terapija aplikuje.

Ekobalet "Sudbinosne vile kod zmijske zibaljke", autor Anna Cehelská, Slovačka.

Zato je najefikasnije uticati na djecu, nadoknaditi neprikladne bajke o zlim zmajevima i zmijama pozitivnim stvorovima – i na to je usmjerena naša artedukacija.

Dostići promjenu mišljenja i ponašanja moguće je raznim sredstvima. Možemo

koristiti čisto naučne informacije, ali smo utvrdili da se teško probijaju u najširu javnost, jer ne privlače interes. Zato smo pokušali probati raznorazna sredstva emotivnog djelovanja, koja primarno privlače interes ne svojim sadržajem već svojom formom – kao što je pjesma, stihovi, gluma ... i ovako dobijenu pažnju poslije koristiti radi rekonstrukcije konvencionalnog načina razmišljanja.

Ovaj tip metodike i strategije koristili smo posebno u obliku takmičarskih festivala omladine "Cantata ecologica", priređenih na osnovu naše inicijative ne samo u Češkoj, već i u Slovačkoj i Hrvatskoj, obično uz učešće aktera iz svih ovih država. Ovi festivali i njegovi produkti postepeno su svojim značajom prevazilazile okvir svojeg skromnog originalnog projekta i bili su već više puta korišćeni u televizijskim i radio emisijama – kao na primjer pjesma o tome, kako je dobar zmaj spasio lijepu princezu od zlog princa...

Slični smjer naše delatnosti i iskustva imala je i višegodišnja aktivnost našeg Centra ekološkog odgoja omladine; za navedenu svrhu artedukacije koristimo i jedan dio programa našeg videostudija "Upoznaj i štiti". Interesantno je da su se i odrasli, da ne bi bili smatrani od strane vlastite djece kao zaostali i primitivi i da ne bi izgubili poštovanje, morali prilagoditi savremenim tendencijama ekologizacije i napuštati tradicionalno negativno ponašanje prema gmizavcima – iz ovoga nastaje paradoksalni odgoj starih od strane omladine.

U Crnoj Gori, zahvaljujući geomorfološkom i klimatološkom diverzitetu, biodiverzitet i u fauni gmizavaca spada među najveće u Evropi, pa je to značajna komponenta faune, ali mnoge vrste spadaju među ugrožene. Zato gmizavci zaslužuju odgovarajuću pažnju. U praksi se to na žalost ne vidi. Na primjer na ovom simpozijumu (I Simpozijum ekologa Crne Gore) nije izložen ni jedan referat sa tematikom herpetofaune, samo poster prezentacija „gole“ inventarizacije jedne doline (sa ovog gledišta malo značajne) i bez ikakvih ekoloških pogleda ili procjene, koliko je i na koji način koja vrsta ugrožena i što bi bilo potrebno da se uradi za podršku opstanku vrsta.

Na putu za ovaj simpozijum zaustavio sam se u lokalitetu Sasovići kod Zelenike u Boki Kotorskoj, gdje sam već davno pokušao predlagati mjere zaštite prema 19 (!!!) vrsta gmizavaca na ovom području (u padinama iznad lokaliteta nađene su još 2 vrste). Osim privatnih pokušaja edukativne inicijative napisao sam i članak u Glasniku Zavoda za zaštitu prirode Crne Gore i Muzeja u Titogradu, No 20, 1987-8. Nisam do danas primjetio nikakvu reakciju na preporuke što bi bilo potrebno osigurati da se taj lokalitet ne bi se osiromašio. Naprotiv, stanovnik i rođak Sasovića Miodrag Šimrak me je sad obavijestio da su stanovnici jedne nove vikendice, postavljene usred bivšeg staništa mnogih vrsta, ponudili njemu novac da dolazi sa svojom lovačkom puškom i ubija sve zmiје u okolini njihove zgrade. Ovo je, nažalost, tipičan primjer primjene Zakona o zaštiti prirode u praksi. Formiranje kulturnog odnosa javnosti prema ovoj fauni je onda u Crnoj Gori zakasnilo nekih 50 godina u upoređenju na primer i sa Češkom, gdje se za pojedine lokalitete i vrste herpetofaune brine veliki broj lokalnih stanovnika u okviru raznih nevladinih organizacija, iskopavaju rupe za formiranje vodenih bazena da bi vodozemci imali uslove za reprodukciju, gmizavcima rade

Novogodišnja čestitka

veštačka zimska skrovišta i legla za jaja... onda smo već prošli pasivnu etapu „pustite njih da žive“ do aktivne pomoći preživljenju. U Crnoj Gori, nažalost, ne primjećuje se da je počela ni ona prva pasivna etapa i još uvijek vlada inicijativno uništavanje zakonom formalno zaštićenih vrsta. Naša nevladina organizacija može u cilju edukacije i poboljšanja opisane situacije, posebno školama ponuditi videostudiju „Upoznaj i štiti gmizavce“, sa pregledom svih hrvatskih vrsta, koju smo na zahtjev hrvatskih institucija i televizije napravili i sa hrvatskim komentarom. Pošto Crnu Goru naseljavaju iste vrste gmizavaca, eventualno bi trebalo prilagoditi komentar sa gramatičkog gledišta.